

Kort beskrivelse av avhandlinga "The Northern Russian pragmatic particle *dak* in the dialect of Varzuga (Kola Peninsula): An information structuring device in informal spontaneous speech"

Avhandlinga er basert på dialekten fra landsbyen Varzuga, en tradisjonell russisk landsby på Terkysten av Kvitsjøen på Kolahalvøya. Avhandlinga inneholder en almen beskrivelse av dialektens særegne trekk, slik som den blir snakket av de eldste innbyggerne. Få russere i dag taler en tradisjonell dialekt, p.g.a. at russiske dialekter har en mye lavere status enn dialektene i Norge, og det har vært stor fraflytting fra landsbyene til byene. I forbindelse med prosjektet er det blitt samlet inn mange verdifulle opptak av et talemål og en kultur som er i ferd med å forsvinne. Informantene fortalte om deres tradisjonelle væremåte, med bl.a. fiske og reinsdrift. Disse data kan være til nytte for framtidig forskning.

Dialektene fra Kolahalvøya har vært dårlig beskrevet, og området er ikke med i de store dialektgeografiske prosjektene *Det russiske dialektatlas (DARJa)* og *Det almenlaviske lingvistiske atlas (OLA)*. Undersøkelsen viser at dialekten har en del lånord fra nabospråkene finsk og karelsk, særlig på noen semantiske områder, som er betinget av beliggenheten, som fiske, naturbetegnelser og reinsdrift, men passer ellers godt inn i det russiske dialektlandskapet, med sine typiske nordlige og nordvestlige trekk.

Hovedemnet for undersøkelsen har vært en liten pragmatisk partikkel, eller diskurspartikkel, som blir hyppig brukt over store deler av Nordrussland. Pragmatiske partikler er småord som forbinder en ytring med konteksten: de peker på hvordan ytringen den er brukt i skal forstås i sin språklige og ikke-språklige kontekst. Disse ordene har altså ingen konkret betydning, og lar seg vanskelig fange i en beskrivelse. Eksempler fra norsk er *jo*, *så* og *altså*. Partikkelen *dak* har en prosessuell funksjon: den peker på hvordan uttrykket det er forbundet med må tolkes i forhold til annen tilgjengelig informasjon.

Den nordrussiske pragmatiske partikkelen *dak* blir brukt i mange ulike semantiske og syntaktiske kontekster, deriblant ytringsfinalt:

A sejčas-to my xodim xorovody-to vot tože. Na sceny-to kogda *dak*.
Men nå danser vi også runddans. Når vi er på scenen, *altså / da*.

Den ytringsfinale bruken er blitt viet mye oppmerksomhet i tidligere forskning, ettersom slik bruk av konnektive ord er umulig i standardrussisk, men nordrussisk

dak deler denne muligheten med norske partikler som *så*, *da* og *altså*. Også prosodisk, semantisk og funksjonelt er det mange likheter mellom nordrussisk *dak* og disse norske partiklene. En liten forskjell med norske partikler er at *dak* ikke har noen direkte forbindelse med holdninger som taleren eller tilhøreren måtte ha, men bare peker på relasjoner mellom ulike informasjonsenheter.

Partikkelen har blitt tilskrevet opptil tjue ulike betydninger. Den ferske undersøkelsen viser at disse ulike betydningene ikke uttrykkes av partikkelen selv. Til tross for at partikkelen kan bli brukt i ulike posisjoner i mange ulike typer ytringer, kan partikkelen sies å ha den samme invariante betydninga i all bruk. *Dak* uttrykker er at det er et asymmetrisk forhold mellom to informasjonsenheter, *x* og *y*, og at *y* bygger på *x*. Eksempler på *x* og *y* er årsak og virkning, betingelse og hendelse, og et dialektord og forklaringa på ordet. Elementene *x* og *y* blir ofte satt opp mot alternativer. Posisjonen som *dak* inntar i ytringen og innholdet i elementene *x* og *y* bestemmer hvilket innhold denne asymmetriske relasjonen har. *x* og *y* skal ikke forstås som lingvistiske uttrykk, men som mentale enheter, siden de ikke alltid får et språklig uttrykk begge to. Det spesifikke innholdet av relasjonen og av de to informasjonsenhetene som *dak* forbinder blir ikke uttrykt av *dak* selv, og ikke alltid av den språklige konteksten heller, men må bli avledet gjennom pragmatisk analyse. Et eksempel er følgende:

Sprašivaj eščë čego nado *dak*.
"Bare spør det du trenger, så".

Ved å bruke *dak* impliserer taleren at de nye spørsmålene som taleren oppfordrer til vil ha en følge, nemlig at hun skal svare på dem.

Partikkelen *dak* er et godt eksempel på at en partikkel kan bli brukt til å strukturere spontan tale. I spontant talemål blir en stor del av informasjonen som blir utvekslet mellom samtalepartnere ikke uttrykt eksplisitt, men bare implisert. Dette gjelder særlig spontan dialektal tale, som er forholdsvis lite påvirket av skriftlige måter å uttrykke seg på. I skriftspråk blir setninger ikke avbrutt og man bruker konjunksjoner og adverb med et klart avgrenset semantisk innhold til å uttrykke relasjoner, som *hvis* og *derfor*. I nordrussiske dialekter bruker man isteden den bred anvendelige partikkelen *dak*. Det lille ordet *dak* hjelper tilhøreren med å finne de impliserte relasjonene mellom de ulike informasjonsenhetene som er blitt aktivert under samtalen.

Formuleringa av den invariante betydninga krever en grundig analyse av

kontekstuell og prosodisk informasjon. Prosodisk informasjon, som intonasjon og plassering av pauser og andre grensesignaler, er nødvendig for å identifisere de elementene som blir forbundet av *dak*. Den formulerte invariante betydninga blir støttet av semantiske, prosodiske og informasjonstrukturelle analyser. Partikkelen blir sammenlignet med partikler med lignende form og innhold. Denne kontrastive analysen viser små forskjeller i betydning. Sammenligninger med partikler med lignende form og innhold i selve dialekten og i standardrussisk var nødvendig for å klargjøre den eksakte betydninga. Post drøfter også hvorvidt partikkelen er “overflødig”. Hun konkluderer med at partikkelen alltid har det samme bidraget til en ytring, men at dets informasjonsverdi er avhengig av hvor mye av betydninga allerede er blitt uttrykt eller implisert av andre midler i konteksten.

Analysen har gitt en bedre forståelse av ordet *dak* i nordrussiske dialekter og illustrerer hva pragmatiske partikler kan brukes til. Undersøkelsen er nyskapende ved at teorier om informasjonsstruktur og prosodisk analyse er blitt anvendt på spontant talemål og at vestlig partikkelforskning er brukt på russiske dialekter. Undersøkelsen er dermed et bidrag ikke bare til russisk dialektologi, men også til bl.a. partikkelforskning og forskning av spontan tale generelt.

<margje.post@hum.uit.no>

Tlf. 77644751